

ЗБРОЙНІ СИЛИ ПЕРЕД ВИКЛИКОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВІД ТРАДИЦІЙНОЇ ОБОРОНИ ДО ГЛОБАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

THE ARMED FORCES FACING THE CHALLENGE OF GLOBALIZATION: FROM TRADITIONAL DEFENSE TO GLOBAL RESPONSIBILITY

Кохановський А.М.,

здобувач наукового ступеня доктор філософії

Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

У статті здійснено комплексне дослідження трансформації ролі та функцій збройних сил у контексті глобалізаційних процесів, які суттєво змінюють архітектуру міжнародної безпеки у XXI ст.. Автор аналізує перехід від традиційної моделі збройних сил, що орієнтована виключно на оборону національного простору, до концепції армії як суб'єкта глобальної відповідальності, наголошуючи на необхідності адаптації військових інституцій до нових викликів, зокрема до гібридних загроз, інформаційної та кібернетичної війни, правових і етичних змін, технологічного прориву та зростання гуманітарної ролі збройних сил.

Розкривається зміна характеру сучасних конфліктів, у яких дедалі рідше домінують класичні збройні зіткнення між регулярними арміями, натомість зростає частка асиметричних загроз: діяльність терористичних угруповань, приватних військових компаній, інформаційно-психологічне протиборство, деструктивна пропаганда, кібератаки. Збройні сили змушені трансформуватися відповідно до нового типу воєнної реальності.

Досліджено вплив глобалізаційних процесів на поняття національного суверенітету і функціонування збройних сил в умовах колективної відповідальності. Збройні сили сучасних держав дедалі частіше інтегруються в структури міжнародної безпеки (ООН, НАТО, ЄС) і діють за узгодженими стандартами, у тому числі правовими й морально-етичними.

Підкреслюється роль штучного інтелекту, автономних бойових систем, БПЛА, супутникових мереж і кіберзасобів як нової генерації інструментів війни. Автор наголошує на етико-правових викликах, що супроводжують використання новітніх технологій: відсутність чітких міжнародних норм регулювання застосування автономної зброї, проблема розподілу відповідальності у випадку помилкових рішень, зроблених штучним інтелектом. Зазначено, що ці питання потребують міждисциплінарного обговорення та правового врегулювання в рамках міжнародного гуманітарного права.

У статті розглянуто концепт гуманітарно-орієнтованої армії, яка повинна мати не лише бойову, а й соціальну, етичну, медичну та інформаційну компетентність, проаналізовано формування глобальної військової логістики та підкреслено вразливість останньої перед загрозами блокад, кібератак або санкційних обмежень.

У висновках зазначено, що глобалізація створює нову реальність для збройних сил, де класичне уявлення про армію як інститут оборони поступається місцем уявленню про багатофункціональний безпековий інструмент, який діє на перетині національного, регіонального та глобального рівнів. Сучасні збройні сили мають бути готовими до оперативної адаптації, участі у гібридних конфліктах, захисту не лише території, а й ментального простору, реагування на кризи цивільного характеру та співпраці з міжнародними гуманітарними структурами.

Ключові слова: збройні сили, глобалізація, гібридна війна, інформаційна безпека, військова логістика, національний суверенітет, гуманітарна відповідальність, технологічна трансформація.

The article presents a comprehensive study of the transformation of the role and functions of the armed forces in the context of globalization processes that significantly reshape the architecture of international security in the 21st century. The author analyzes the transition from the traditional model of armed forces, primarily focused on the defense of national territory, to the concept of the military as a subject of global responsibility. Particular attention is paid to the need for military institutions to adapt to new challenges, including hybrid threats, information and cyber warfare, legal and ethical transformations, technological breakthroughs, and the expanding humanitarian role of the armed forces.

The study highlights the changing nature of contemporary conflicts, where traditional armed clashes between regular armies are becoming less dominant, while the share of asymmetric threats is growing – including terrorist groups, private military companies, information-psychological confrontation, destructive propaganda, and cyberattacks. The armed forces are compelled to transform in accordance with this new type of military reality.

The article examines the impact of globalization on the concept of national sovereignty and the functioning of armed forces under conditions of collective responsibility. Modern states increasingly integrate their armed forces into international security structures (UN, NATO, EU), operating under coordinated legal, ethical, and operational standards.

The role of artificial intelligence, autonomous combat systems, unmanned aerial vehicles (UAVs), satellite networks, and cyber technologies as a new generation of warfare tools is emphasized. The author underlines the ethical and legal challenges accompanying the use of advanced technologies, including the lack of clear international norms for the use of autonomous weapons and the issue of accountability for decisions made by artificial intelligence. These issues require interdisciplinary debate and legal regulation within the framework of international humanitarian law.

The article also explores the concept of a humanitarian-oriented military force that must possess not only combat capabilities but also social, ethical, medical, and informational competence. The formation of global military logistics is analyzed, with a focus on its vulnerability to blockades, cyberattacks, and sanctions-related restrictions.

In conclusion, it is stated that globalization creates a new reality for the armed forces, in which the classical perception of the army as a defensive institution is replaced by the vision of a multifunctional security instrument operating at the intersection of national, regional, and global levels. Modern armed forces must be capable of rapid adaptation, participation in hybrid conflicts, protection not only of territory but also of the cognitive space, response to civil crises, and cooperation with international humanitarian organizations.

Key words: armed forces, globalization, hybrid warfare, information security, military logistics, national sovereignty, humanitarian responsibility, technological transformation.

Постановка проблеми. У ХХІ ст. глобалізаційні процеси суттєво змінюють уявлення про функції, завдання та роль збройних сил у національній і міжнародній безпеці. Традиційна модель оборони, що орієнтована переважно на захист територіальної цілісності держави, виявляється недостатньою в умовах таких багатовимірних загроз, як міжнародний тероризм, кіберзлочинність, гібридні конфлікти, масові міграції та екологічні катастрофи тощо.

Збройні сили дедалі частіше залучаються до виконання місій за межами національного простору, наприклад, у складі миротворчих операцій, міжнародних коаліцій або гуманітарних місій. Окреслені зміни вимагають переосмислення їхньої ролі не лише як інструменту оборони, а й як суб'єкта глобальної відповідальності. Постають як проблеми адаптація національних військових доктрин, зміна архітектури військової структури, корективи змістовної складової підготовки персоналу та обрання моделей міждержавної взаємодії до нових реалій.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена потребою комплексного осмислення викликів, які глобалізація ставить перед збройними силами, а також аналізу шляхів переходу від традиційної оборонної моделі до нової парадигми збройних сил як елементу глобального безпечного порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика трансформації збройних сил у контексті глобалізаційних процесів привертає зростаючу увагу багатьох дослідників, які: 1) аналізуються загрози сучасній системі міжнародної безпеки та адаптацію національних військових стратегій до умов гібридної війни, інформаційного протистояння та кіберзагроз (М. Ярошинський, В. Загурська-Антонюк; Г. Ситник тощо); 2) які розглядають збройні сили як частину глобальної безпекової архітектури та акцентують на зростанні ролі міжнародної кооперації, миротворчих місій та необхідності переосмислення національного суверенітету в умовах глобалізованого світу (П. Сніцаренко, В. Зубков, О. Чорнокнижний, С. Горбенко, Ю. Мохова тощо); 3) аналізують роль збройних сил в окремих країнах світу (Ю. Репіло, В. Російцев, В. Кривошей тощо).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність ґрунтовних напрацювань, недостатньо уваги приділено комплексному аналізу переходу від традиційної

оборонної функції збройних сил до виконання ними місій глобальної відповідальності, а також викликам, які супроводжують цей процес у реаліях постбіполярного світу та сучасних гібридних загроз.

Формулювання цілей статті і постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження трансформації ролі та функцій національних збройних сил у контексті глобалізаційних процесів, а також аналіз переходу від традиційної моделі національної оборони до концепції збройних сил як суб'єкта глобальної відповідальності. Відповідно до мети основними завданнями є проаналізувати основні виклики глобалізації, що трансформують функції та завдання збройних сил, зосереджуючи увагу на зміні характеру сучасних воєнних конфліктів, впливі інформаційної, кібернетичної та психологічної агресії, а також необхідності еволюції правових і етичних засад військової легітимності; дослідити технологічні інновації, гуманітарну участь збройних сил та особливості глобальної військової логістики в умовах новітніх безпекових викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процеси глобалізації суттєво змінюють архітектоніку сучасної системи безпеки, у центрі якої традиційно перебувають збройні сили як базовий інститут оборони й стабільності. Відбувається поступовий перехід від традиційної моделі національної оборони до парадигми глобальної відповідальності, в межах якої збройні сили виконують завдання, що охоплюють міжнародний, гуманітарний, екологічний та кібернетичний виміри.

Першим і найбільш очевидним аспектом трансформації в умовах глобалізації є зміна характеру воєнних конфліктів. Поширення гібридних і асиметричних форм протистояння, участь у бойових діях нерегулярних формувань, терористичних організацій, приватних військових компаній, інформаційно-психологічних і кіберпідрозділів свідчить про те, що класична модель війни між державами втрачає свою універсальність. Так, відбувається «...застосування традиційних та інноваційних технологій боротьби з державністю. Ця модель структурно включає в себе такі моделі загроз національній безпеці, як-от: модель «обмеженого суверенітету», модель воєнно-політичного конфлікту, модель регіональної дезінтеграції держави, модель гібридної війни, моделі дестабілізації економічної та суспільно-політичної систем» [1].

У новітніх конфліктах як-от у Сирії, Афганістані, Іраку, а також у війні росії проти України збройні сили змушені діяти в умовах багатокомпонентного середовища, де межі між комбатантами і некомбатантами, фронтом і тилом, обороною й атакою, фізичним і цифровим простором дедалі більше розмиваються. Все це свідчить про ескалацію міждержавного протистояння до рівня, на якому охоплено не лише військову сферу, а й гео-економічний, інформаційний, кібернетичний, психологічний, когнітивний і духовний виміри.

Окреслена зміна середовища збройного протистояння змушує збройні сили адаптуватися до нового типу загроз, у яких домінують не прямі воєнні зіткнення, а інформаційні, кібератаки, деструктивна пропаганда, маніпуляції свідомістю. Збройні сили сьогодні стають учасниками інформаційно-психологічної війни, що передбачає розширення їхнього функціоналу поза межі традиційного бойового застосування. Так, збройні сили України залучені до протидії фейкам та дезінформації, оскільки Міністерство оборони та Генеральний штаб систематично публікують спростування фейкових повідомлень, які поширюються російськими ЗМІ чи бот-мережами. Військові структури України сьогодні мають на своєму складі медіаофіцерів, фахівців з інформаційних операцій, а також здійснюють моніторинг соціальних мереж. У США, Великій Британії та НАТО діють підрозділи психологічних операцій (psychological operations, PSYOPS), які беруть участь у місіях, не пов'язаних із прямими бойовими діями [2]. Наприклад, під час операцій у Афганістані та Іраку вони створювали наративи, спрямовані на зниження підтримки бойовиків серед місцевого населення.

Наступною складовою глобалізаційного виклику є зміна концепції національного суверенітету. У минулому суверенітет означав абсолютну автономію держави у військовій сфері, включно з монополією на застосування сили. Проте в умовах сучасної взаємозалежності та участі у міжнародних безпекових союзах (НАТО, ЄС, ООН) держави дедалі частіше делегують частину своїх суверенних повноважень наднаціональним структурам. Унаслідок цього збройні сили мають функціонувати в умовах колективної відповідальності, узгоджених рішень, спільних військових стандартів та інтегрованих оперативних планів. Так, «структура збройних сил НАТО складається з організаційних елементів, які допомагають об'єднати збройні сили, передані в розпорядження Альянсу країнами – членами НАТО на тимчасовій чи постійній основі, спільно з відповідними структурами командування і управління, або у складі багатонаціональних сил НАТО, або як додаткові національні внески в Організацію. Ці сили беруть участь в операціях НАТО згідно

з попередньо визначеними критеріями готовності» [3, с. 80].

Тенденція функціонування національних збройних сил в умовах колективної відповідальності в умовах правової трансформації, коли діяльність військових регламентується нормами міжнародного гуманітарного права, стандартами захисту прав людини, регламентами щодо застосування сили, визначає морально-етичну легітимність на міжнародній арені. Так, під час операцій в Іраку, Афганістані та Сирії військові США були зобов'язані діяти з мінімізацією можливості завдання шкоди цивільним, вимогою проводити розслідування у випадку порушень, а також взаємодіяти з незалежними гуманітарними місіями. «Питання військового правосуддя у США регулюються Єдиним кодексом військової юстиції США, який регулює розслідування, судовий розгляд кримінальних і дисциплінарних правопорушень військовослужбовців. У США має місце найбільш повна і завершена модель військової юстиції, яка охоплює органи розслідування, військову прокуратуру, військові суди різного рівня (загальні військові суди, спеціальні військові трибунали, дисциплінарні військові суди, військово-ревізійні й апеляційні військові суди), військову адвокатуру» [4].

Технологічна складова глобалізації в свою чергу чинить радикальний вплив на функціонування збройних сил. Інтенсивний розвиток штучного інтелекту, автономних бойових систем, безпілотників, супутникових мереж і кіберзасобів створює нові можливості. Так, платформа супутникової системи Starlink, яку надали Збройним Силам України, забезпечила безперервний доступ до супутникового інтернету навіть в умовах зруйнованої інфраструктури. Супутниковий інтернет дав змогу українським військовим координувати дії, наводити артилерію, управляти дронами та здійснювати оперативний обмін інформацією. Тобто, приватні високотехнологічні системи стали частиною військового простору.

В свою чергу, дедалі більше військових завдань виконується не людьми, а роботизованими системами, що змінює баланс між людським фактором і технологією. Так, збройні сили США активно тестуються UGV – Unmanned Ground Vehicles, наприклад MAARS (Modular Advanced Armed Robotic System), які здатні автономно патрулювати територію, вести вогонь та евакуювати поранених. Такі системи потенційно знижують ризики для життя військових. «Американські військові активно закуповують передові UGV для боротьби з хімічними, біологічними, радіологічними та ядерними (ХБРЯ) загрозами. Наприклад, у травні 2021 року збройні сили США придбали 600 додаткових безпілотних наземних транспортних засобів (UGV) Centaur від FLIR Systems, однієї

з провідних технологічних компаній. Уповноважений армійський персонал може приєднати до цих UGV різні корисні навантаження та датчики для боротьби з ХБРЯ загрозами» [5].

Але нові можливості супроводжуються новими ризиками. Так, постає проблема етично-правового характеру: хто буде нести відповідальність у разі помилки роботизованої системи або штучного інтелекту? Міжнародні правові норми не охоплюють випадки застосування ШІ або автономної зброї.

Отже, збройні сили в умовах глобалізації вже не можуть функціонувати лише як традиційна інституція збройного захисту держави, оскільки вони перетворюються на багаторівневу платформу, яка має не лише адаптуватися до технологічних інновацій, а й бути здатною діяти в умовах нової етичної відповідальності та правової невизначеності.

Паралельно з цим змінюється і сама природа функціонування збройних сил. Вони дедалі більше залучаються до вирішення нетрадиційних завдань: боротьби з тероризмом, подолання наслідків природних катастроф і техногенних аварій, участі в гуманітарних місіях, реагування на пандемії (як у випадку з COVID-19), захисту критичної інфраструктури, протидії міграційним кризам. У цьому сполягає новий гуманітарно-орієнтований вимір діяльності збройних сил, який вимагає змін у військовій підготовці, структурі командування та системі цінностей. Так, під час епідемії COVID-19: «...префектура Мілана залучила військових, аби вони контролювали дотримання жителями наказу залишатися вдома. Це рішення ухвалили після того, як губернатор Ломбардії Аттіліо Фонтана звернувся до армії з проханням допомогти поліції забезпечити виконання карантину... в Австрії у межах боротьби з коронавірусом провели часткову мобілізацію військових сил резерву вперше після Другої світової війни... у збройних силах Швеції розгорнули польовий госпіталь для приймання хворих на Covid-19 за 70 кілометрів від Стокгольма. Шпиталь оснастили комплектами для інтенсивної терапії, він матиме намети та контейнери, а службу в ньому проходить персонал, який має спецпідготовку з роботи з інфікованими... Військовий підрозділ з реагування на надзвичайні ситуації (UME) патрулював вулиці в Мадриді й інших містах, де має бази, зокрема в Валенсії, Севільї, Сарагосі, Леоне, Лас-Пальмасі та Санта-Крус-де-Тенеріфе...» [6].

У США збройні сили неодноразово залучалися до ліквідації наслідків ураганів, паводків і лісових пожеж. Наприклад, під час урагану «Катрина» (2005) та урагану «Іда» (2021) військові підрозділи здійснювали евакуацію цивільного населення, доставку продовольства, води та медикаментів, а також забезпечення правопорядку в зонах надзвичайної ситуації.

Водночас у контексті терористичних загроз, збройні сили країн-членів НАТО дедалі частіше залучаються до антитерористичних операцій на власній території. Наприклад, після терактів у Парижі 2015 р. у Франції була розгорнута військова операція «Sentinelle» [7], у межах якої тисячі солдатів здійснювали патрулювання об'єктів критичної інфраструктури, культових споруд, театрів та освітніх закладів.

Окрему увагу заслуговує гуманітарна діяльність Збройних сил Німеччини (Bundeswehr), які приймають участь у місіях ООН, ЄС і НАТО в Африці та на Близькому Сході, надаючи медичну допомогу, здійснюючи розмінування територій, забезпечення питною водою та логістичну підтримку для міжнародних агентств [8].

Умови глобалізації сприяли трансформації логістичних підходів: від національних, ізольованих систем забезпечення – до мережевої, взаємозалежної логістичної інфраструктури, яка охоплює трансконтинентальні маршрути, багатонаціональні компанії, технологічні платформи й цифрову координацію постачання, транспортування, технічного обслуговування військової техніки, зброї, пального тощо.

Яскравим прикладом є логістична структура НАТО, яка функціонує за принципом інтегрованого багатонаціонального забезпечення. Через логістичні центри, такі як НАТО Агентство з підтримки та постачання (NSPA) [9] у Люксембурзі, здійснюється централізоване постачання пального, боєприпасів, запчастин, а також забезпечується транспортування військових підрозділів до зони операцій. Зокрема, під час місій в Афганістані, Іраку та на Балканах, логістичні ланцюги охоплювали десятки країн, що забезпечували переміщення техніки, медичного спорядження, їжі та інших ресурсів.

Ще одним прикладом є операція «Atlantic Resolve» як серія заходів НАТО щодо стримування агресії на східному фланзі Альянсу. Основна причина розміщення додаткових сил у Європі – агресія РФ на Донбасі та окупація Криму. У рамках цієї операції США транспортують важку бронетехніку, авіацію, артилерію та військовий персонал через порти Нідерландів, Бельгії, Польщі та країни Балтії, використовуючи як морську, так і залізничну інфраструктуру [10]. Така мобільність забезпечується високим рівнем логістичної координації та сумісності між арміями союзників.

Разом з тим, така глобальна логістика створює нові вразливості. Зокрема, блокування портів, пошкодження транспортної інфраструктури, кібератаки на системи управління постачанням або політичне припинення експорту (наприклад, санкції чи ембарго) можуть призвести до криз постачання, що безпосередньо впливають на здатність армії діяти ефективно в зоні бойових дій.

Отже, глобальна військова логістика з одного боку, забезпечує мобільність, сумісність і масштабітність силових операцій у глобальному просторі; з іншого – формує критичну залежність від складних ланцюгів постачання, які в умовах криз, конфліктів або санкцій можуть бути легко дестабілізовані, що ставить перед національними збройними силами завдання перегляду концепцій логістичної безпеки, розвитку гнучких резервних механізмів та стратегічної автономії у критичних компонентах військового забезпечення.

Висновки. У сучасних умовах глобалізація докорінно трансформує функціональну сутність збройних сил. Відбувається перехід від класичної оборонної парадигми, орієнтованої на захист державних кордонів, до моделі глобальної відпо-

відальності, в межах якої армії виконують багатомірні завдання – від участі в інформаційно-психологічному протиборстві до реагування на гуманітарні та екологічні катастрофи.

Збройні сили в умовах глобалізації функціонують не як ізольований інститут національного масштабу, а як частина інтегрованої безпекової архітектури, що потребує високого рівня адаптивності, міждисциплінарності та моральної відповідальності.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Оскільки у гібридних війнах об'єктом атаки дедалі частіше стає не держави, а свідомість її громадян, то в подальших розвідках варто визначити роль збройних сил у захисті ментального простору суспільства

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абрамов В.І., Зюзя О.В. Удосконалена базова модель міждержавного протиборства з урахуванням сучасних тенденцій російсько-української війни. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. doi: 10.32702/2307-2156-2022.5.2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2022/4.pdf.
2. Черник П., Шумка А. Інформаційно-психологічні операції у війнах та збройних конфліктах другої половини XX – початку XXI ст. URL: https://vlp.com.ua/files/22_9.pdf.
3. Цивільні та військові структури НАТО. URL: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006/Part3.pdf>.
4. Петрук О. Міжнародна практика підготовки юристів військової галузі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 83. 2021. URL: <https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/83/27.pdf>.
5. Unmanned Ground Vehicles Market Size, Share, and Trends 2025 to 2034. URL: <https://www.precedenceresearch.com/unmanned-ground-vehicles-market>.
6. Як армія допомагає зупинити коронавірус у різних країнах світу. Армія. Inform. <https://armyinform.com.ua/2020/03/25/yak-armiya-dopomagaye-zupynyty-koronavirus-u-riznyh-krayinah-svitu/>.
7. Франція посилить антитерористичний підрозділ армії після теракту в Росії. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/03/25/7182364/>.
8. Канцлер ФРН Шольц обіцяє Африці всебічну допомогу. Коресподент.net. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/4480149-kantsler-frn-sholts-obitsiaie-afrytsi-vsebichnu-dopomohu>.
9. NATO Support and Procurement Agency (NSPA). URL: <https://www.nspa.nato.int/default>.
10. В рамках операції «Atlantic Resolve» до Латвії прибув підрозділ США на UH-60 «Black Hawk» URL: <https://mil.in.ua/uk/v-ramkah-operaciyi-atlantic-resolve-do-latviyi-prybuv-pidrozdil-ssha-na-uh-60-black-hawk/>.